

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ФІЛОСОФІЇ

MODERN APPROACHES TO THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES IN ORGANIZING AND CONDUCTING PRACTICAL CLASSES ON PHILOSOPHY

Система формування професійної компетентності майбутнього фахівця в закладах вищої освіти історично передбачала детальне вивчення філософії. Професійна компетентність майбутнього спеціаліста включає здатність до виявлення найбільш загальних закономірностей розвитку світу, виражених у принципах, законах, категоріях; вивчення сучасного й минулого, можливого майбутнього, що водночас і становить наукове завдання філософії. У статті розглянуто сучасні підходи до формування професійних компетентностей під час організації та проведення практичних занять із філософії. Філософія в закладах вищої освіти є важливою навчальною дисципліною, яка формує у майбутнього спеціаліста цілісну картину світу, реалізує здатність надавати визначення процесам та явищам, розвиває вміння формулювати, впорядковувати, послідовно викладати свою позицію. Професійна компетентність характеризується як багатоаспектне утворення і включає фундаментальну, предметну, психолого-педагогічну, методичну компетентності. Визначено, що вивчення філософії студентами збагачує їх науковими знаннями світоглядного характеру та допомагає в професійній діяльності, перестає бути спрямованим лише на розвиток загальної культури спеціаліста й набуває якості важливого, необхідного компонента його конкретно професійної підготовки. Доведено, що філософія у вищій школі має виконувати інтегративну функцію, а саме за допомогою філософії до компетентності майбутніх фахівців мають включатися вміння сприймати спеціальні знання з різних наук як єдине взаємопов'язане ціле. Зміст філософського знання є обов'язковим складником у закладі вищої освіти, що у свою чергу дозволяє включати студентів до світової культури й на її базі сформувати науковий світогляд. Підкреслено, що головним результатом вивчення окремих наукових дисциплін повинно бути формування професійної компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність, філософія, професійна підготовка, культура мислення, духовність.

The system of forming professional competence of the future specialist in higher education institutions historically provided for a detailed study of philosophy. Professional competence of the future specialist includes the ability to identify the most general laws of world development reflected in principles, laws, categories; the study of the present and the past, a possible future, which consequently make up a scientific task of philosophy. The article deals with modern approaches to the formation of professional competencies in organizing and conducting practical classes on philosophy. Philosophy in higher education institutions is an important academic discipline that forms the integral world picture of a future specialist, implements the ability to provide the definition of processes and phenomena, develops skills to formulate, organize, consistently lay out certain position. Professional competence is characterized as a multifaceted formation and includes fundamental, subject, psychological, pedagogical and methodological competence. It is determined that the study of philosophy by students enriches their scientific worldview and helps in professional activity, ceases to be aimed only at the development of specialists' general culture and acquires the status of a significant component in their specific training. It is proved that in high school philosophy should perform an integrative function, namely: due to philosophy to future specialists' competence there should included skills to perceive special knowledge of various sciences in their interconnection. The content of philosophical knowledge is a major component in higher education institutions, which consequently allows to involve students into the world culture and to form a scientific outlook. It is emphasized that the main result of studying certain scientific disciplines should be the formation of professional competence.

Key words: professional competence, philosophy, professional training, mental culture, spirituality.

УДК 371.013

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-2.26>

Фуркало В.С.,

канд. філос. наук,
доцент кафедри соціальних
і правових дисциплін
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Фуркало В.І.,

канд. філос. наук,
доцент кафедри соціальних
і правових дисциплін
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сучасна українська молодь живе «в добу великих та постійних змін». Відбулися зміни в політичному та економічному устрої суспільства, змінилися його духовні та ідеологічні аспекти.

Сьогодні потрібні люди з новим світосприяттям. Якщо ми прагнемо інтегруватися в європейський та світовий простір, то маємо сприяти формуванню нової генерації українських інтелектуалів, з новим світоглядом та сформованими професійними компетентностями.

Система формування професійної компетентності майбутнього фахівця в закладах вищої освіти історично передбачала детальне вивчення філософії. Професійна компетентність майбутнього спеціаліста включає здатність до виявлення найбільш загальних закономірностей розвитку світу, виражених у принципах, законах, категоріях; вивчення сучасного й минулого, можливого майбутнього, що водночас і становить наукове завдання філософії.

Саме вивчення філософії допоможе молодим людям зрозуміти докорінні зміни, які відбуваються

у світоглядних побудовах, і спричинені ними зміни в практичному ставленні людей до себе та до світу, усвідомити історичний характер людського буття, роль та значення суб'єктивних чинників на сучасному етапі.

З одного боку, особистість має усвідомити цілісність духовного життя людства, а з іншого – переконатися, що світ складний, різновекторний, і потрібно вміти поєднувати й узгоджувати різнопланові тенденції. Результатом мають бути філософське ставлення особистості до сучасного стану розвитку суспільства як до процесу, зумовленого історичними та соціальними обставинами, що невпинно змінюються; внутрішня готовність до змін; усвідомлення їхньої невідворотності; прогнозування перспектив розвитку та пошук свого місця в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж багатьох років вчені В. Астахова, В. Лозовий, Б. Рідінгс, А. Сабірова, М. Сидоров, М. Тур займалися вивченням значення та місця філософії в системі освіти.

Проаналізувавши різні погляди науковців щодо історії розвитку вищої освіти, необхідно зазначити, що процес поступового обмеження місця філософії в процесі професійної підготовки фахівців свідчить про негативний вплив на якість вищої освіти та формування професійної компетентності спеціалістів.

Мета статті – аналіз сучасних підходів до формування професійних компетентностей під час організації та проведення практичних занять із філософії.

У процесі вивчення сучасних підходів до формування професійних компетентностей під час організації та проведення практичних занять із філософії було використано методи аналізу, узагальнення та систематизації наукових положень; синтезу, а також скласифіковано визначення професійних компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Тенденцією розвитку освіти в сучасному світі є впровадження в педагогічний процес компетентнісно-орієнтованої освіти, яка сприяє набуттю студентами компетентностей, необхідних в їхньому житті.

Зміст поняття «competentia» в перекладі з латинської мови означає сукупність питань, з якими людина добре обізнана, має відповідний досвід; компетентність у визначеній сфері характеризується як володіння знаннями та здібностями, які сприяють результативному здійсненню своєї діяльності в певній галузі, тобто компетентність є результатом набуття компетенції [7, с. 241].

Як зазначає дослідниця Г. Єльнікова, компетентність – це поняття, що стосується роботи й характеризує відповідну сферу професійної діяльності, в якій працівник є компетентним, натомість компетентність – це поняття, що стосується людини,

розкриває аспекти її поведінки й забезпечує професійно якісне виконання роботи [3].

Відповідно до вищенаведених визначень необхідно зазначити, що компетентність – це задана норма, а компетентність – це сформована властивість, результат діяльності, надбання майбутнім фахівцем.

Інший дослідник Дж. Рейвен у своїх наукових працях описує термін «компетентність» як сукупність незалежних структурних елементів когнітивної та емоційної сфер [11].

На думку І. Зязюна, компетентність – це здібність вирішувати професійні завдання, для яких особистість має володіти відповідними знаннями, вміннями, навичками та практичним досвідом. Учений вважає, що компетентність майбутнього спеціаліста виявляється у вибраній професійній діяльності як комплексна властивість із визначеною структурою [1, с. 34].

О. Савченко зазначає, що професійна компетентність – це готовність до виконання фахово-спрямованої діяльності та спроможність суб'єкта діяльності до реалізації повсякденних професійних завдань [8]. А дослідниця В. Лозовецька описує професійну компетентність як сформоване вміння міркувати й оцінювати професійні ситуації та проблеми; усвідомлення розуміння особистої відповідальності за власні результати своєї діяльності [5, с. 180].

Необхідно зазначити, що формування професійної компетентності – це процес, що здійснюється впродовж усього професійного становлення, основними стадіями якого є: формування професійних намірів і спрямованості, професійна підготовка, професіоналізація [7].

Таким чином, професійна компетентність майбутніх фахівців, на наш погляд, позначає систему індивідуальних якостей, продуктивних знань, що сприяють кращій самоорганізації в професійній діяльності. Професійна компетентність характеризується як багатоаспектне утворення і включає фундаментальну, предметну, психолого-педагогічну, методичну компетентності.

У формуванні професійних компетентностей у майбутніх фахівців важливу роль відіграє вивчення філософії, оскільки її головною місією є оволодіння основами загальної духовної культури, насамперед культури мислення та свідомого формування системи поглядів на світ, самого себе та своє місце в сучасному світі [4].

Філософія допомагає сформувати особистість, яка вміє думати й діяти самостійно. Вивчення філософії – це входження у світ загальнолюдських цінностей, включення до вічних проблем людського існування. Основне завдання, яке реалізується на цьому етапі, – навчитися бачити проблему, чітко її усвідомлювати, розуміти й формулювати [9, с. 68].

Визначено, що філософія існує для життя й має використовуватися в усіх його сферах. Відповідно до цього для філософії процес пошуку істини має важливе значення на рівні самої істини. Процес філософствування характеризується пошуком істини. У цьому аспекті філософія має унікальне значення. Головним предметом її вивчення є сама думка.

Формуючи свою філософську позицію, людина має можливість вибирати серед багатьох позицій та поглядів. Це відкриває перед нею значні можливості для саморозвитку та самоактуалізації.

Відомо, що метою кожної людини має бути вдосконалення своєї особистості – це основний фундамент вивчення всіх філософських систем, оскільки лише в результаті саморозвитку можна вдосконалити світ.

Філософія сконцентрована на усвідомленні змістовності різних явищ та спрямована на розуміння людиною її світоглядної ролі. Відповідно до цього філософію називають «любов'ю до мудрості», яка включає гносеологічний аспект [10, с. 68]. Ця функція філософії ототожнюється з головною функцією освіти. З виникненням у європейських країнах системи освіти філософія стала основною теоретичною дисципліною, без вивчення якої неможливо було здобути вищу освіту [4].

Отже, філософія оберігає розум, їй належить роль арбітра у справах інших наук на тій основі, що тільки вона може судити автономно, самостійно, використовуючи принципи чистого мислення відповідно до законів розуму. Університет має можливість не тільки сформувати професійність у студента, але й розвинути його світогляд.

Дослідник Дж. Г. Ньюмен у своїх наукових працях запропонував класифікувати освіту за двома видами. Основною метою першого виду є формування універсального, вільного знання, що веде до філософії, а другий вид передбачає здобуття часткового механістичного наукового знання [6, с. 105].

Основною кінцевою метою вищої освіти є формування у майбутніх фахівців здатності орієнтуватися в наукових теоріях та морально-практичній компетентності під час використання отриманих знань у процесі вивчення філософії.

У закладі вищої освіти філософія має здійснювати інтегративну функцію, оскільки в процесі її вивчення майбутні спеціалісти мають бути готовими навчитися сприймати спеціальні знання окремих наук як єдине взаємопов'язане ціле. Головною метою вивчення окремих навчальних предметів має бути формування людини та професійної компетентності майбутнього фахівця. З метою реалізації адекватного світосприйняття у майбутніх фахівців, що виступає результатом вищої освіти, необхідно рухатися до індивідуального образу цілісного світу.

Таким чином, щоб зрозуміти предмет дослідження, його потрібно осмислити з різних позицій. У процесі вивчення філософії майбутній фахівець має навчитися зіставляти різні підходи, критично ставитись до власних і чужих оцінок, відчувати свою відповідальність за зроблений вибір.

Для того щоб майбутній фахівець навчився філософствувати, потрібно виробити в нього вміння узагальнювати, а для цього недостатньо підручника, необхідно вивчати філософські першоджерела. Крім того, варто акцентувати увагу на тому, що філософію не можна завчити, вона потребує розуміння й вироблення власної позиції. Сьогодні філософія виступає важливим складником духовної культури людства. Ставлення людини до філософії характеризує її загальну та професійну культуру. Таким чином, оволодіння філософією є ядром загальнокультурної і загальнотеоретичної гуманітарної підготовки фахівців різного профілю.

Філософія виконує методологічну функцію, яка характеризується як надання готових зразків форм, способів та прийомів мислення, за допомогою яких можна самостійно вирішувати наукові проблемні питання. Крім того, філософія формує необхідні професійні компетентності, а саме: вміння ставити питання й шукати можливі способи та методи їхнього вирішення, вивчати альтернативи та суперечності; можливість надавати визначення: більш конкретно узагальнювати зміст визначених термінів; уміння формулювати, поетапно здійснювати аналіз власних думок; мати своє унікальне світосприйняття, власний стиль мислення, життєві установки та ціннісні орієнтації, які є необхідними для активної роботи в різних сферах життя [10].

Отже, філософія відіграє важливе значення в процесі формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Розвиток вищої освіти в наш час, її зміст, стратегія та конкретні методики свідчать про те, що модель сучасного університету розвивається під впливом технократичного мислення. Сучасний запит на підготовку вузьких фахівців у процесі значної економії веде до втрати важливих традиційних функцій вищої освіти, і передусім культурологічної [2].

Аналізуючи програми з філософії, необхідно зазначити, що їхній зміст відповідає державному стандарту освіти і спрямований на вирішення завдань із формування професійних компетентностей студентів.

Так, беручи до уваги деякі теми, які вивчаються в процесі викладання філософії, можна визначити, які професійні компетентності вони допомагають сформувати в майбутніх фахівців. Наприклад, у процесі вивчення теми «Філософія як специфічний тип знання» у студента формується науковий світогляд та філософська культура мислення. Крім того, майбутні спеціалісти усвідомлюють

сенс існування людини, виділяють ознаки добра і зла, щастя та нещастя.

Теми, що стосуються історії розвитку філософської думки, ознайомлюють майбутніх фахівців з культурними надбаннями людства, а також із найкращими представниками та філософськими підходами. Знання про філософську спадщину людства допомагають студенту навчитися самостійно мислити, формулювати власну позицію. Критичність до власних знань є необхідною для людини, оскільки оберігає її від зарозумілості, робить її підготовленою до комунікації, дозволяє їй з повагою ставитись до інших думок [4, с. 18].

У процесі вивчення теми «Духовний вимір людського буття» студенти краще пізнають свій внутрішній світ.

Під час опанування теми «Основний зміст пізнавальної діяльності» майбутні фахівці отримують знання про методи і способи пізнання та дослідження реальності, що надалі допомагає молодим людям пізнавати навколишній світ та вибрану професійну діяльність.

Тема «Філософський аналіз суспільства» інформує студентів про основні аспекти економічного та політичного життя суспільства, без знання яких неможливо бути сучасною людиною.

Тема «Цінності в житті людини й сучасного суспільства» вивчає важливі цінності в житті особистості та соціуму, окреслює задовільні шляхи і способи реалізації цих цінностей.

Для більш якісного формування професійних компетентностей студентів у процесі вивчення філософії використовуються інтерактивні методи навчання, а саме: «Акваріум», «Коло ідей», «Мозковий штурм», «Займи позицію», фронтальні опитування та методи «Мікрофон», «Кейс-ситуації». Запропоновані інтерактивні методи дають можливість, реалізуючи компетентнісний підхід через активну різноманітну діяльність студентів у проблемних ситуаціях, формувати активні соціальні вміння і практичні навички.

У процесі вивчення філософії майбутні фахівці починають усвідомлювати, що абсолютних істин не може бути, кожна думка має право на існування, тому навчаються толерантно ставитися до інших, бути гуманними, але також вчать грамотно та культурно вести дискусію, відстоювати власну позицію.

Отже, вивчення філософії на практичних заняттях має для студентів важливе значення, а саме:

1. Відбувається формування культури креативного мислення особистості, якою має володіти сучасний фахівець.

2. Культура розумового мислення відкриває для майбутнього спеціаліста шлях до творчої діяльності.

3. Знання, які отримують студенти в процесі вивчення філософії, формують у фахівця стра-

тегічне мислення, визначаючи шлях до успіху і в професійній діяльності, і в його особистому житті.

4. Отримані знання в галузі філософії збільшують можливості фахівця завдяки вільному використанню їх у своїй професійній діяльності.

Унаслідок цього він починає краще усвідомлювати та розуміти власні можливості, які закладені в нього від народження; розвивати ці здібності, збільшуючи діапазон власних професійних навичок з метою досягти ефективного результату у професійній діяльності та в особистому житті.

Висновки. Вища освіта сучасної України спрямована на досягнення високого рівня підготовки майбутнього фахівця. Філософія – одна з тих наук, що покликані сприяти формуванню всебічно розвинутої особистості.

Зміст філософського знання є обов'язковим складником у закладі вищої освіти, що у свою чергу дозволяє включати студентів до світової культури й на її базі сформувати науковий світогляд. У процесі викладання філософії науково-педагогічним працівникам необхідно донести, вкласти, продемонструвати органічну єдність філософської проблематики із професійною діяльністю. Практичні заняття допомагають майбутньому фахівцю краще зрозуміти цей зв'язок.

Таким чином, вивчення філософії студентами збагачує їх науковими знаннями світоглядного характеру та допомагає у професійній діяльності, перестає бути спрямованим лише на розвиток загальної культури спеціаліста й набуває якості важливого, необхідного компонента його конкретно професійної підготовки.

Крім того, філософія як системоутворювальний елемент університетської освіти є неодмінною передумовою формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Класична університетська модель освіти передбачає вивчення філософії як провідної дисципліни, яка формує в майбутнього спеціаліста цілісну картину світу, вміння давати визначення, можливість формулювати, впорядковувати, послідовно викладати свої думки.

Отже, філософія була й залишається інтелектуальною формою відповіді на глибинні занепокоєння та запити людини; вона завжди необхідна людині, а найчастіше тоді, коли життя потребує зробити вибір, наприклад, визначити моральну та соціальну позиції. На основі цього усвідомлення значення філософії в житті людства та її поглиблене вивчення є надзвичайно важливим у сучасному світі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошук, перспективи : монографія. Київ : Вид-во «Віпол», 2000. С. 11–57.

2. Ільїна Г.В. Генеза культури мислення: логос, раціо, візіо : монографія. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. 368 с.

3. Єльнікова Г.В. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія. Київ ; Чернівці : Книги-XXI, 2010. 460 с.

4. Кириленко К.М. Філософія культури. Київ, 2018. 279 с.

5. Лозовецька В.Т. Професійна компетентність. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 180.

6. Ньюмен Дж.Г. Ідея університета. Минск : БГУ, 2006. 208 с.

7. Рудніцька К.В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Ужгородського універ-*

ситету. «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Вип. 1 (38). С. 241–243.

8. Савченко О.П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку.* 2010. № 3. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_16 (дата звернення: 15.04.2021).

9. Тур М.Г. Роль і місце філософії в освіті та науці. *Вісник гуманітарного наукового товариства : Наукові праці.* Черкаси, 2014. Вип. 14. С. 68–77.

10. Філософія освіти: навчальний посібник / за наук. ред. академіка В.П. Андрущенко та ін. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 342 с.

11. John Raven, H. K. Lewis & Co. Competence in modern societ – its identification, development and release. s.l. London, 1984.